

Niepełnosprawność w Chinach

Wprowadzenie do problemu

ABSTRACT: Grzesiak Hanna, *Disability in China: Introduction to the issue* [Niepełnosprawność w Chinach. Wprowadzenie do problemu]. Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej, nr 2, Poznań 2013. Pp. 151–166. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2594-2. ISSN 2300-391X.

China is the largest developing nation in the contemporary world with more than sixty million people suffering from disability. Social attitudes towards people with disabilities have changed significantly for the last few decades as a result of the active advocacy of the disability community in China as well as governmental support for disability initiatives. The aim of this article is to present the social situation of disabled people in China. Some aspects concerning Chinese beliefs about disability will be discussed. Special attention will be paid to institutions and associations working with disabled people.

KEY WORDS: Hong Kong, China, disability, Taoism

Nie może istnieć społeczeństwo bez marginesu,
albowiem społeczeństwo odcina się zawsze od natury w taki sposób,
iż pozostaje reszta, osad, coś co mu się wymyka¹.

Każda kultura na świecie spotyka się z osobami niepełnosprawnymi. Osoby te zawsze były, są i niewątpliwie będą częścią każdego

¹ M. Foucault, *Filozofia, historia, polityka*, Wyd. Nauk. PWN, Warszawa-Wrocław 2000, s. 83.

społeczeństwa. Jednakże analizując historię, możemy wyraźnie zauważyć, iż postawy wobec tych osób ulegały przemianom. Niewątpliwie wpływ na nie mają takie czynniki, jak: religia, systemy wartości oraz ukształtowane poprzez wieki tradycje i obyczaje. Chociaż zdarzają się społeczeństwa, w których mówi i dąży się do integracji z osobami niepełnosprawnymi, jak ma to miejsce choćby w krajach skandynawskich, to jednakże istnieją także społeczeństwa, w których jednostki odchodzące od normy, zarówno pod względem fizycznym, jak i intelektualnym, są dyskryminowane, a nawet zabijane, na przykład w wielu plemionach afrykańskich².

Współcześnie coraz więcej uwagi poświęca się osobom niepełnosprawnym. Coraz częściej mamy też do czynienia ze wzajemnym przenikaniem się kultur, a tym samym z różnym, czasem całkowicie odmiennym podejściem do osób niepełnosprawnych fizycznie, intelektualnie czy sensorycznie. Konieczne jest zatem przyjrzenie się bliżej temu problemowi.

Niepełnosprawność w Chinach w liczbach

W Chinach w roku 1987 oraz w 2006 przeprowadzone zostały narodowe badania nad liczbą osób niepełnosprawnych. W porównaniu z pierwszymi badaniami z 1987 r. w tych drugich przebadano więcej osób dorosłych pomiędzy 18. a 64. rokiem życia (65,7% versus 57,8%), więcej seniorów powyżej 65. roku życia (9,9% versus 5,7%), więcej mężczyzn (50,7% versus 50,5%) oraz więcej mieszkańców miast (33,5% versus 15,6%).

W obu badaniach niepełnosprawność występowała zdecydowanie częściej na terenach wiejskich. Zaburzenia słuchu, mowy w obu badaniach były dominującymi niepełnosprawnościami i stanowiły odpowiednio 44,5% wszystkich niepełnosprawności w roku 1987 oraz 38,0% w 2006.

² A.B. Wright, *Psychologiczne aspekty fizycznego inwalidztwa*, PWN, Warszawa 1965, s. 279.

Z badań również wynika, iż w 1987 r. liczba osób niepełnosprawnych była najwyższa w grupie pomiędzy 18. a 44. rokiem życia. W kolejnych badaniach, przeprowadzonych 20 lat później, grupą wiekową o największym odsetku osób niepełnosprawnych była ta w wieku od 65 do 74 lat (12,9 mln versus 18,8 mln).

Trzeba także zaznaczyć, iż pomiędzy rokiem 1987 a 2006 szacowana liczba osób niepełnosprawnych wzrosła z 52,7 do 84,6 mln. Nastąpił zdecydowany wzrost osób niepełnosprawnych wśród mężczyzn i mieszkańców wsi, zmniejszył się natomiast w przypadku kobiet i osób zamieszkujących miasta³. Na dane takie niewątpliwie istotny wpływ mają wydłużenie długości życia i rozwój medycyny, w szczególności w dużych miastach, dzięki której możliwe jest szybsze niż dotychczas zdiagnozowanie choroby i rozpoczęcie właściwego leczenia. Z całą pewnością na wyniki wpływa również sama wiedza o diagnozowaniu niepełnosprawności, która jest zdecydowanie wyższa w dużych miastach aniżeli na terenach wiejskich.

Szacuje się, iż w samych Chinach liczba osób niepełnosprawnych wynosi około 83 mln, co stanowi 6,3% całego chińskiego społeczeństwa. Wśród nich 44 mln to osoby powyżej 60. roku życia (52% stanowią mężczyźni, 48% kobiety). Zdecydowana większość, bo aż 62 mln (¾ osób niepełnosprawnych) żyje na terenach wiejskich⁴.

Dane statystyczne zupełnie inaczej wyglądają w przypadku Hongkongu. W tym mieście (6 mln os.) niepełnosprawni stanowią 1,9% całej populacji⁵. Niewątpliwie związane jest to ze znacznie

³ X. Zheng, G. Cheng, X. Song, J. Liu, L. Yan, W. Du, L. Pang, L. Zhang, J. Wu, B. Zhang, J. Zhang, *Twenty year trends in the prevalence of disability in China*, „Bull World Health Organ” 2011, 89(11), s. 790, <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3209727/pdf/BLT.11.089730.pdf>> [pobrano: 13.06.2013].

⁴ Zhang Dongmei, *China Disabled Persons' Federation: „Policies and effects of poverty reduction for the disabled in China”*, <<http://www.ifpri.cgiar.org/2020Chinaconference/pdf/005ZhangDongmei.pdf>> [pobrano: 18.03.2013].

⁵ C. Lam, *Vocational Rehabilitation Development in Hong Kong: A Cross-cultural Perspective*, Stillwater, OK: National Clearing House of Rehabilitation Training Materials, Hong Kong 1992.

większym niż w przypadku Chin dostępem do opieki zdrowotnej oraz wczesnym wykrywaniem chorób, które pozbawione właściwego leczenia mogłyby doprowadzić do niepełnosprawności. Więcej na ten temat w dalszej części niniejszego tekstu.

Wierzenia dotyczące niepełnosprawności

W języku chińskim na określenie niepełnosprawności używa się terminu *canfei*, który oznacza niepełnosprawny, bezużyteczny oraz *canji* oznaczający niepełnosprawność oraz chorobę⁶.

Poglądy i wierzenia dotyczące niepełnosprawności są różne w zależności od części Chin. Trzeba bowiem zauważyć, iż Chiny nie są jednorodne pod względem kulturowym czy religijnym. W wielu częściach niepełnosprawność jawi się jako kara za grzechy rodziców bądź jako zadośćuczynienie za błędy popełnione w przeszłym życiu⁷. W przypadku tej drugiej sytuacji mamy do czynienia z buddyżmem, w którym zgodnie z prawem karmana: „uczynki poprzedniego żywota, określają warunki nowego narodzenia. Jest to jedyne wytłumaczenie nierówności wśród ludzi”⁸.

Jeszcze inaczej do kwestii niepełnosprawności podchodzi taoizm. Pojęcie to, odnoszące się zarówno do kwestii religii, jak i filozofii, ma swoje źródło w Chinach⁹. Istotne znaczenie w tym systemie odgrywa jin i jang. Wszystko co jest związane z ziemią, jest żeńskie – jin. To co należy do nieba, jest męskie i należy do jang. Te dwie

⁶ G.Z. Liu, *Best Practices: Developing Cross – Cultural Competence From a Chinese Perspective*, [w:] J.H. Stone (red.), *Culture and Disability. Providing Culturally Competent Services*, Sage Publication, London 2005, s. 68.

⁷ G.Z. Liu, *Chinese Culture and Disability: Information for U.S. Service Providers*, Univ. at Buffalo, New York 2001, s. 8.

⁸ A. Szyszko-Bohusz, *Hinduizm, buddyżm, islam*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 89.

⁹ K. Waldenfels, *Leksykon religii. Zjawiska – dzieje – idee*, Verbinum, Warszawa 1997, s. 475.

przeciwstawne siły wpływają na siebie wzajemnie i uzupełniają się¹⁰. Dodatkowo siła jang ma ładunek pozytywny, łączy się z dniem, dyscypliną i życiem, podczas gdy siła in łączy się z nocą, spontanicznością, śmiercią i ma ładunek negatywny¹¹. Wszelka choroba czy zaburzenie jest zakłóceniem relacji, brakiem harmonii pomiędzy nimi, które w sytuacji dobrego stanu zdrowia równoważą się. Kiedy człowieka dotyka choroba czy niepełnosprawność, najczęściej udaje się on do taojskiej świątyni bądź do domu taojskiego kapłana, ażeby się pomodlić i znaleźć przyczynę oraz rozwiązanie dla danej choroby lub niepełnosprawności¹². Martina Darga dodaje także, iż „choroby uważano za skutek grzechu, a leczono je poprzez spowiedź i magiczne ceremonie. Jako pokutę otrzymano pracę dla dobra wspólnego. [...] Każdy grzech człowieka zostaje natychmiast zanotowany przez bogów w rejestrach. Informacja o popełnionych czynach przekazywana jest bogom przez tych bogów, którzy mieszkają w ludzkim ciele. Jak już wspomniano, jako pokutę uważano nie tylko rytuały pokutne i wzywanie bogów, ale także wyznanie grzechów i dobre uczynki”¹³.

W innych przypadkach niepełnosprawność intelektualna czy zaburzenia psychiczne postrzegane były i nierzadko nadal są jako działanie złego ducha lub kara od boga lub bogów. Jeszcze innych przyczyn doszukiwano się w złej diecie, spożywaniu posiłków, które powinny być unikane oraz emocjonalnych zaburzeń w okresie, kiedy matka była w ciąży¹⁴. Na przykład epilepsja w języku chińskim – *yang dian feng* znaczy trzęsąca się jagnięcina. Uważa się bowiem, iż jest ona spowodowana jedzeniem tego mięsa przez ciężarną kobietę¹⁵.

¹⁰ Por. M. Darga, *Taoizm*, Interspar, Warszawa [b.r.], s. 27–29; K. Waldenfels, dz. cyt., s. 535–536.

¹¹ K.P. Kramer, *Śmierć w różnych religiach świata*, przeł. M. Chojnacki, WAM, Kraków 2006, s. 126

¹² G.Z. Liu, *Chinese Culture...*, dz. cyt., s. 9.

¹³ M. Darga, dz. cyt., s. 46.

¹⁴ G.Z. Liu, *Chinese Culture...*, dz. cyt., s. 9.

¹⁵ G.Z. Liu, *Best Practices...*, dz. cyt., s. 69.

Niepełnosprawność w Chinach

Spacerując ulicami dużych chińskich miast, takich jak Pekin, Szanghaj czy Xian, nie widzi się osób niepełnosprawnych. Należy zadać sobie pytanie, gdzie są, skoro są niewidoczne na ulicach i w miejscach publicznych. Czy to znaczy, że w Chinach nie ma osób niepełnosprawnych? Nic bardziej mylnego. Kiedy pytałam Chińczyków odpowiadali mi, że takiego problemu nie ma w ich kraju. Podkreślano, iż medycyna chińska, która jest na znakomitym poziomie, potrafi zdziałać cuda i uzdrowić z każdej choroby. Czy aby na pewno jest to jedyne wyjaśnienie? Niestety nie. Rzeczywistość jest znacznie bardziej okrutna. Przeciętni ludzie w tym kolektywistycznym państwie, gdzie na każdym kroku podkreśla się wartość i znaczenie grupy, gdzie indywidualność jest unicestwiana, boją się ujawniać prawdę. Obawiają się jej konsekwencji. Wyjawienia prawdy nie boją się jedynie młodzi ludzie, którzy mają możliwość wyjazdu za granicę celem zdobycia wiedzy. Oni potrafią powiedzieć otwarcie, iż każde dziecko, które rodzi się nawet z najmniejszym defektem, jest zabijane poprzez podanie odpowiedniego leku. Często, jak od nich słyszałam, matkę informuje się, iż dziecko było słabe i zmarło podczas porodu. Starają się o tym mówić, bo zdają sobie sprawę, iż to, co jest u nich normą, poza granicami kraju wcale nią nie jest. Wręcz przeciwnie – zachowania takie są potępianie i karane, gdyż każdy człowiek, nawet w obliczu swojej niepełnosprawności, jest istotą ludzką i zasługuje na godne traktowanie. Informacje o tym, iż kobiety są zmuszane do usunięcia ciąży, gdy wykryty jest nawet najmniejszy defekt płodu, czy do sterylizacji, gdy same są niepełnosprawne, można również znaleźć na stronach internetowych¹⁶.

Z całą pewnością do powyższego stanu rzeczy doprowadziła polityka państwa. W kraju o tak dużej liczbie mieszkańców od 1975 r. prowadzona jest ścisła kontrola narodzin zwana polityką

¹⁶ Por. *Disabled Women*, <<http://www.independentliving.org/docs2/daakit61.html>> [pobrano: 13.06.2013].

jednego dziecka. Oznacza to, iż małżeństwo może mieć tylko jedno dziecko. Drugie dziecko może być jedynie w rodzinie, którą stać na to, aby zapłacić odpowiednio wysoki podatek lub w takiej, której pierwsze dziecko jest chore. Nierzadko zdarza się, iż kobieta będąca w kolejnej ciąży musi dokonać aborcji, aby uniknąć finansowej kary. Innym sposobem jest przymusowa sterylizacja w celu uniknięcia kolejnego potomka. Z tego punktu widzenia urodzenie dziecka niepełnosprawnego jawi się jako największy ciężar nie tylko dla samej matki, ale i całej rodziny. Skoro tak powszechna jest aborcja, w przypadku gdy dziecko jest zdrowe, to w razie stwierdzenia jakiegokolwiek, nawet najmniejszej, wady kwestia usunięcia ciąży nie podlega żadnej dyskusji. Z chińskiego punktu widzenia wydaje się ona koniecznością¹⁷. Dziecko bowiem ma być dla rodziców zabezpieczeniem na starość i dawać pewność, że syn lub córka zajmie się nimi w starości¹⁸.

Niepełnosprawność, jeśli już się pojawia, to coś wstydliwego, coś co należy ukryć przed społeczeństwem i przed całym światem. Nierzadko osoby te są marginalizowane i chowane w domach przed najbliższym otoczeniem, zatem nie mają żadnego kontaktu ze światem i z innymi rówieśnikami, co jeszcze bardziej potęguje ich niepełnosprawność. Jest to w szczególności widoczne na terenach wiejskich. Najczęściej osoby niepełnosprawne to te, które nabyły swoją niepełnosprawność w ciągu życia. Rodzina z jej niepełnosprawnym członkiem postrzegana jest jako gorsza i niepełnowartościowa.

E.L. Chung zauważa różnicę w podejściu do niepełnosprawności pomiędzy Wschodem a Zachodem. O ile w przypadku tego drugiego kładzie się nacisk na wyleczenie choroby czy niepełnosprawności tak, aby jednostka nią dotknięta mogła jak najlepiej funkcjonować w środowisku, o tyle w przypadku kultur wschod-

¹⁷ H. Grzesiak, *Kulturowe aspekty niepełnosprawności*, [w:] D.M. Piekut-Brodzka (red.), *Zrozumieć odmiennność*, Wyd. Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej, Warszawa 2011/2012, s. 40.

¹⁸ Trzeba zwrócić uwagę na fakt, iż społeczeństwo chińskie jest społeczeństwem starzejącym się. Osoby starsze uznawane są za autorytet i obdarzane szacunkiem.

nich jest odwrotnie – szuka się przyczyny, która wywołała daną niepełnosprawność¹⁹. Ma to niewątpliwie negatywne skutki w samym procesie rehabilitacji osoby dotkniętej niepełnosprawnością. Zamiast bowiem skupiać się na jak możliwie najszybszym usprawnianiu, dąży się do znalezienia możliwych przyczyn, które do zaburzenia doprowadziły. Najczęściej za powód uznaje się karę za grzechy, o czym wspomniano. Sprawia to, że jednostka zamiast być poddana rehabilitacji, jest napiętnowana i wykluczona poza margines społeczeństwa. Doszukując się bowiem w niepełnosprawności czynnika ponadnaturalnego, często pomija się diagnozowanie i szukanie na przykład czynnika biologicznego, który wykryty wcześniej może złagodzić objawy niepełnosprawności lub usunąć ją całkowicie. Na przykład na terenie wiejskim osoba stopniowo tracąca wzrok, choćby w przypadku zaćmy, może zostać pozostawiona sama sobie, ponieważ jej stan zdrowia może być uznany za konsekwencję czynów, jakich dokonała w życiu i nie będzie on rozpatrywany w kategorii czynników biologicznych, które do tego stanu doprowadziły²⁰. Wszystko to zatem powoduje, iż oprócz nabytej już niepełnosprawności fizycznej i/lub intelektualnej osoba zaczyna przejawiać również stany lękowe czy depresyjne, do których przyczyniają się najbliżsi i otoczenie, piętując ją.

Niewątpliwie negatywny stosunek do niepełnosprawności wynika z powodu braku dostatecznej wiedzy na jej temat. Niewątpliwie najbardziej widoczne jest to na terenach wiejskich, gdzie dostęp do edukacji i medycyny jest ograniczony. W takich warunkach, niestety, jedynym źródłem informacji są najczęściej wiadomości uzyskane od najbardziej poinformowanych i wyuczonych osób w wiosce. Nierzadko nie mają one nic wspólnego z prawdą, a opierają się jedynie na wierzeniach, które w żaden sposób nie są poparte badaniami naukowymi.

Na szczególną uwagę zasługują badania, z których wynika, iż Chińczycy przejawiają bardziej pozytywny stosunek do osób do-

¹⁹ E.L. Chung, *Asian Americans*, [w:] M.C. Julia (red.), *Multicultural Awareness in the Health Care Professionals*, Allyn & Bacon, Needham Heights, MA 1996.

²⁰ Por. H. Grzesiak, dz. cyt., s. 44.

tkniętych niepełnosprawnością fizyczną aniżeli tych dotkniętych niepełnosprawnością intelektualną. W porównaniu jednak z ich rówieśnikami z Ameryki poziom ich akceptacji jest i tak zdecydowanie niższy. Co więcej, chińscy uczestnicy badań wykazują więcej sympatii i akceptacji osób, które nabyły niepełnosprawność fizyczną na przykład ulegając wypadkowi aniżeli wobec osób, u których niepełnosprawność fizyczna istnieje od urodzenia czy osób niepełnosprawnych intelektualnie²¹. Wyjaśnień tego typu zachowań może być kilka. Z pewnością niechęć do osób niepełnosprawnych intelektualnie czy zaburzonych psychicznie związana jest z nadal panującymi stereotypami, według których osoby te są niebezpieczne, opętane przez złe duchy, nieprzewidywalne, należy ich zatem unikać. Po drugie, bardziej akceptowana niepełnosprawność nabyta w porównaniu z wrodzoną może być związana z faktem, iż w dalszym ciągu w niektórych częściach wierzy się, iż niepełnosprawność jest karą za grzechy. W związku z tym niepełnosprawność jest czymś zasłużonym dla tych osób, których przez to należy unikać. Wreszcie, większy poziom tolerancji wśród osób badanych ze Stanów Zjednoczonych może być związany z faktem, iż mają one zdecydowanie większy kontakt z osobami niepełnosprawnymi. Niepełnosprawność nie jawi się dla nich jako coś negatywnego, co jest konsekwencją kary i czymś, co należy odrzucić.

W licznych artykułach, najczęściej zagranicznych dziennikarzy, przedstawiana jest sytuacja osób niepełnosprawnych, które nie zostały zabite podczas narodzin lub u których niepełnosprawność pojawiła się w późniejszym okresie życia. Nierzadko czytamy, iż osoby niepełnosprawne intelektualne są porywane do pracy w kopalniach, odlewniach, hutach. Tam skazane są na niewolniczą pracę, za którą nie dostają wynagrodzenia. Co więcej, zwykle warunki tam panujące są niebezpieczne dla życia człowieka. Osoby te są bardzo często bite, poniżane i pozbawiane godności człowieka. Ma

²¹ Por. M.H. Wang, F. Chan, K.R. Thomas, S.H. Lin, S.-H., P. Larson, *Coping Style and Personal Responsibility as Factors in the Perception of Individuals with Physical Disabilities by Chinese International Students*, „*Rehabilitation Psychology*” 1997, 42(4), s. 302-316.

to służyć temu, by pokazać im, że stoją najniżej w społecznej hierarchii²². Zdarzały się nawet sytuacje, w których osoby niepełnosprawne umarły z powodu ciężkiej pracy i zmęczenia organizmu. Ich śmierć określano jako pożyteczną, ponieważ śmierć osoby niepełnosprawnej to ulga dla całej rodziny²³.

Przykładów takiego poniżającego traktowania osób niepełnosprawnych jest znacznie więcej. Jak wspomniano, osoby niepełnosprawne często pracują w fabrykach przy wyrabianiu gorących cegieł. Nierzadko ich ciała, w szczególności zaś ręce, są mocno poparzone ze względu na brak odpowiednich rękawic oraz ubrań ochronnych. Osoby niepełnosprawne są albo porywane do tego typu pracy, albo obiecuje im się wysokie wynagrodzenie i mieszkanie w zamian za pracę. Rzeczywistość bywa zupełnie inna, gdyż najczęściej osoby te nie dostają żadnego wynagrodzenia. Jak mówi Ren Haibin, jeden z poprzednich menagerów fabryki cegieł: „fabryki cegieł nigdy nie mają tylu pracowników, ilu potrzebują. Na osobach niepełnosprawnych intelektualnie wymusza się pracę. Są one nieśmiałe i łatwo nimi kierować”²⁴.

Ośrodki leczniczo-opiekuńcze przeznaczone dla osób niepełnosprawnych należą do rzadkości. Osoby do nich trafiające najczęściej mają zamożne rodziny, które stać na umieszczenie ich w tego typu placówkach. Jednakże daleko odbiegają one od standardów przyjętych w Europie lub Stanach Zjednoczonych. Kadra jest niedostatecznie wykształcona, a sprzęt rehabilitacyjny nie spełnia odpowiednich wymogów i nie jest dostosowany do indywidualnych potrzeb osób niepełnosprawnych.

Ma się wrażenie, iż osoby niepełnosprawne są w Chinach niewidoczne. Nie mówi się o nich, nie zwraca się uwagi na ich proble-

²² D. Eimer, *Mentally disabled murdered in China's coal mines*, <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/6915758/Mentally-disabled-murdered-in-Chinas-coal-mines.html>> [pobrano: 8.05.2012].

²³ J. Hays, *Miner Deaths and Injures in China*, <http://factsanddetails.com/china.php?itemid=321&catid=13&subcatid=85> [pobrano: 8.05.2012].

²⁴ B. Demick, *China's disabled exploited as slaves*, <<http://articles.latimes.com/2011/feb/26/world/la-fg-china-brick-factory-20110226>> [pobrano: 8.05.2010].

my, tak jakby nie istniały. Problem ten podkreśla C. Biggs, odnosząc się do sytuacji osób niesłyszących, których udział w życiu społecznym jest ograniczony, a poziom edukacji zdecydowanie niższy w stosunku do sprawnych rówieśników. Co więcej, większość z nich nie ma możliwości nauczenia się języka migowego i swobodnego nim się posługiwania²⁵.

Pekin, podobnie jak inne chińskie miasta, jest bardzo nowoczesny. Nadal jednak widać dużo kontrastów – luksusowe dzielnice pełne ekskluzywnych apartamentowców, biur i banków graniczą z dzielnicami łączy z jedną toaletą na kilka lub kilkanaście rodzin. Chociaż nadal mało jest miejsc dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, brakuje podjazdów dla wózków, autobusów niskopodłogowych, nie ma sygnalizacji świetlnej dostosowanej do potrzeb osób niewidomych, to z całą pewnością sytuacja powoli zmienia się na lepsze.

Igrzyska olimpijskie, które odbyły się w 2008 r. w Pekinie, były ogromnym wyzwaniem dla całego kraju. Konieczne było dostosowanie wielu miejsc do potrzeb osób niepełnosprawnych. Oczywiście światła zwrócone były również na odbywające się później igrzyska paraolimpijskie, w których reprezentanci Chin zdobyli najwięcej medali (aż 211, w tym 89 złotych)²⁶. Jeszcze większy sukces udało im się osiągnąć cztery lata później na olimpiadzie w Londynie (231 medali)²⁷. Sukces ten niewątpliwie został osiągnięty dzięki wieloletnim przygotowaniom i wykwalifikowanej kadrze trenerskiej, bez której takie wyniki nie byłyby możliwe.

Na szczególną uwagę zasługuje wprowadzenie modelu edukacji włączającej, zwanej *Learning in Regular Classrooms* (LRC): Do połowy lat 80. bezpłatna edukacja była niedostępna dla osób niepełnosprawnych. Od ponad dwudziestu lat sytuacja poprawia się. Po-

²⁵ Por. C. Biggs, *A Bilingual and Bicultural Approach to Teaching Deaf Children in China*, UNICEF, 2004.

²⁶ [B.a.], *Paraolimpiada w Pekinie zakończona*, <<http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,5703999.html>> [pobrano: 13.06.2013].

²⁷ <<http://www.london2012.com/paralympics/medals/medal-count/>> [pobrano: 13.06.2013].

nieważ znaczna część populacji chińskiej mieszka na obrzeżach, tworzenie szkół specjalnych jest nieopłacalne z punktu widzenia gospodarki państwa. LRC powstały jako odpowiedź na konieczność edukowania osób niepełnosprawnych. Dzieci i młodzież, w szczególności z lekką niepełnosprawnością intelektualną czy niepełnosprawnością, sensoryczną są kształcone w pobliskich szkołach razem z pełnosprawnymi rówieśnikami²⁸. Jednak, jak zauważa Jeffrey B. Kritzer, „pomiędzy LRC a trendami panującymi w Stanach Zjednoczonych, mającymi na celu włączenie osób niepełnosprawnych do społeczeństwa istnieje wiele różnic. Taktyka Stanów Zjednoczonych oparta jest na filozofii równości [...], podczas gdy Chiny mają długą tradycję opartą na hierarchicznej piramidzie relacji społecznych. Równość i decentralizacja nie są w Chinach priorytetem. Głównym celem w Chinach jest danie dzieciom niepełnosprawnym możliwości aby poszły do szkoły (prawo do edukacji). Podczas gdy w Stanach Zjednoczonych głównym celem jest prawo do równej edukacji wszystkich osób. [...] Dzieci z głębszą czy też ze złożoną niepełnosprawnością w dalszym ciągu nie mają dostępu do szkół”²⁹.

Kolejnym przykładem zmiany podejścia do osób niepełnosprawnych może być powstały w 1987 r. w Chinach teatr, którego członkami są wyłącznie osoby niepełnosprawne (niewidome, niesłyszące, niepełnosprawne fizyczne czy intelektualnie), wśród których liczną grupę stanowią osoby z zespołem Downa³⁰.

Mówiąc o niepełnosprawności w Chinach, warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną istotną kwestię – na niepełnosprawność wśród osób starszych. Jest rzeczą oczywistą, iż bardzo często niepełnosprawność nabywana jest wraz z wiekiem. Nierzadko bowiem zdarzają się w okresie starczym problemy ze słuchem, wzrokiem lub lokomocją, które wcześniej, zwłaszcza kiedy nie są leczone, czy później przyczy-

²⁸ M. Deng, G. Manset, *Analysis of “Learning in Regular Classrooms” movement in China*, „Mental Retardation” 2000, 38(2), s. 124–130.

²⁹ J.B. Kritzer, *Special Education in China*, „Eastern Education Journal” 2011, Vol. 40(1), s. 60.

³⁰ <www.chinaculture.org/gb/en_artists/2004-03/17/content_46377.htm> [pobrano: 18.01.2013].

niąją się do powstania niepełnosprawności. Osoby starsze w kulturze chińskiej są darzone szacunkiem i opieką. Obowiązkiem dziecka jest opieka nad starzejącym się rodzicem, a po śmierci wyprawienie mu należytego pogrzebu i zachowywanie o nim pamięci. Jak pisze J. Olszewski, „w dawnym Państwie Środka, Chińczycy żyli zwykle w dużych rodzinach, w których decydujący głos mieli najstarsi krewni. Młodzi musieli bezwzględnie słuchać nie tylko swoich dziadków i rodziców, lecz także starszym wiekiem krewnych”³¹. Choć współcześnie sytuacja osób starszych w Chinach uległa istotnym zmianom (są długo aktywne zawodowo, do późnej starości uprawiają sport), to nadal są one poważane i cenione w społeczeństwie³². W przeciwieństwie zatem do tak popularnych aborcji lub zabijania niepełnosprawnych dzieci w przypadku osób starszych takie akty, jak eutanazja są czymś niedozwolonym i karanym.

Współczesne Chiny stają w obliczu nowego, dotychczas nieznanego, problemu, jakim jest starzejące się społeczeństwo³³. Z tego względu konieczne jest tworzenie nowych ośrodków i domów pomocy społecznej specjalizujących się w opiece nad osobami starszymi w szczególności i tymi, którzy wraz z wiekiem nabywają niepełnosprawność. Starzenie się osób, a tym samym nabywanie niepełnosprawności może stanowić dobre tło do rozważań nad opieką i tworzeniem nowych ośrodków nie tylko dla osób starszych, ale także dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej.

Organizacje na rzecz osób niepełnosprawnych

W samych Chinach istnieją organizacje wspierające osoby niepełnosprawne. Najstarszą z nich jest założony w 1984 r. Chiński

³¹ W. Olszewski, *Chiny. Zarys kultury*, Wyd. Nauk. UAM, Poznań 2003, s. 91.

³² Por. A. Boroń, *Starość w Chinach*, [w:] A. Tokaj (red.), *Starość w perspektywie studiów pedagogicznych*, WSH, Leszno 2008, s. 260–261.

³³ Y. Zhang, F.W. Goza, *Who Will Care for the Elderly in China? A Review of the Problems Caused by China's One Child Policy and their Potential Solution*, <<http://www.bgsu.edu/downloads/cas/file35700.pdf>> [pobrano: 12.06.2013].

Fundusz dla Osób Niepełnosprawnych. Jego głównym zadaniem jest finansowe wsparcie. Jeszcze inną jest Chińska Federacja Osób Niepełnosprawnych zrzeszająca ponad 85 mln osób niepełnosprawnych i docierająca do wszystkich części kraju. Reprezentuje interesy osób niepełnosprawnych i pomaga chronić ich prawa, dostarcza kompleksowe usługi dla osób niepełnosprawnych oraz nadzoruje sprawy osób niepełnosprawnych.

Istnieją również organizacje zajmujące się osobami niepełnosprawnymi fizycznie, niewidomymi czy niesłyszącymi. W stosunku jednak to liczby wszystkich osób niepełnosprawnych liczba instytucji jest i tak niewystarczająca, a większość osób nie ma możliwości uzyskania od nich wsparcia.

W samych Chinach działa również International Labour Organization (ILO). Organizacja wspiera osoby niepełnosprawne w poszukiwaniu pracy dostosowanej do ich potrzeb, umiejętności i stopnia niepełnosprawności, pośredniczy w jej znalezieniu, informuje o prawach osób niepełnosprawnych związanych z podejmowaniem pracy, organizuje szkolenia zwiększające szanse na rynku pracy³⁴.

Osoby niepełnosprawne w Hongkongu

Sytuacja osób niepełnosprawnych w tej światowej metropolii jest zdecydowanie inna niż w Chinach. Hongkong, przez wiele lat pozostający kolonią brytyjską, w 1997 r. wrócił do Chin. Tradycje i wierzenia w Hongkongu różnią się jednak zdecydowanie od tych w Państwie Środka. Także stosunek do osób niepełnosprawnych jest tam zupełnie inny. W przeciwieństwie do Chin w Hongkongu nie obowiązuje polityka jednego dziecka. Oznacza to, iż małżeństwo może mieć tyle dzieci, ile zapragnie. W rzeczywistości jednak, ze względu na wysokie koszty utrzymania i relatywnie małe mieszkania, rodziny ograniczają się do jednego potomka.

³⁴ <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---ifp_skills/documents/publication/wcms_112380.pdf> [pobrano: 12.06.2013].

Na szczególną uwagę zasługuje całodobowa linia wsparcia – Samarytanin obsługiwana przez wolontariuszy. Osoby o dowolnej porze dnia i nocy mogą porozmawiać o swoich problemach. Telefon ma głównie charakter terapeutyczny. Jak się dowiedziałam na miejscu, najczęściej osób dzwoni w godzinach wieczornych i nocnych, kiedy zostają same z problemami, z którymi nie potrafią sobie poradzić. Dzięki rozmowie mają świadomość, iż nie są same z problemem, że są ludzie i organizacje, do których można się zwrócić, aby uzyskać fachową pomoc. Dzwoniący, oprócz możliwości zwierzenia się ze swoich problemów, otrzymuje także informacje o profesjonalnych placówkach pomagających osobom w trudnych sytuacjach życiowych związanych z chorobą, samotnością, uzależnieniami czy niepełnosprawnością. Z linii mogą korzystać nie tylko osoby niepełnosprawne, ale i starsze, samotne, z życiowymi problemami, które wydają im się nie do rozwiązania.

W samym Hongkongu jest sześćdziesiąt szkół specjalnych przeznaczonych dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej fizycznie, intelektualnie, niewidomych, niesłyszących oraz mających trudności w nauczaniu. Także niepełnosprawni studenci mogą uzyskać wsparcie, zarówno finansowe, jak i w postaci wszelkich urządzeń (specjalne komputery dla osób niewidomych lub słabo widzących z powiększoną czcionką albo ze specjalnym programem zwanym *Screen Reader*, który odczytuje zawartość ekranu bądź dla osób dotkniętych MPD) ułatwiających edukację. W przypadku osób niesłyszących istnieje również możliwość zapewnienia tłumacza języka migowego³⁵. Dodatkowo działają liczne stowarzyszenia i organizacje na rzecz osób niepełnosprawnych.

Udogodnienia dla osób niepełnosprawnych są widoczne na każdym kroku. Krawężniki dostosowane są do wózków inwalidzkich, wszędzie, gdzie jest to konieczne, występują podjazdy bądź windy. Zainstalowana jest sygnalizacja dźwiękową dla osób niewidomych. Specjalną fakturą położoną na ulicach wskazuje, iż za chwilę będzie przejście dla pieszych. Ogromnym zaskoczeniem są

³⁵ *Your Guide to Services in Hong Kong*, Home Affairs Department 2012, s. 46.

centra handlowe w pełni dostosowane do osób niewidomych lub z ograniczeniami motorycznymi. W windach przy klawiszach z numerem piętra jest jego odpowiednik w systemie Brailla. Co więcej, w niektórych windach jest również dodatkowa dźwiękowa informacja o piętrze, na którym znajduje się niepełnosprawna osoba. Należy także zaznaczyć, że w niektórych domach handlowych zaraz za wejściem jest specjalna barierka z informacją w systemie Brailla, gdzie jest droga do toalety. Toalety, zarówno na lotnisku, w centrach handlowych i w innych publicznych miejscach, są w pełni dostosowane do osób niepełnosprawnych³⁶.

Dodatkowo w mieście bardzo dobrze funkcjonują organizacje i stowarzyszenia na rzecz osób z autystycznym spektrum zaburzeń, niewidomych, niesłyszących, niepełnosprawnych intelektualnie czy niepełnosprawnych fizycznie. Na wsparcie, zarówno finansowe, jak i psychiczne, mogą liczyć nie tylko osoby niepełnosprawne, ale także najbliżsi członkowie ich rodziny.

Zakończenie

Podjęcie do osób niepełnosprawnych w Chinach stopniowo zmienia się ku lepszemu, czego przykładem są coraz liczniej działające organizacje i stowarzyszenia wspierające osoby niepełnosprawne i ich rodziny. Niewątpliwie wiele jest jednak do zrobienia. Nadal bowiem istnieje wiele barier nie tylko architektonicznych, ale może przede wszystkim mentalnych, które uniemożliwiają osobom z dysfunkcjami uczestniczenie w pełni w życiu społecznym.

³⁶ Por. <<http://hongkong.angloinfo.com/information/healthcare/people-with-disabilities/>> [pobrano: 11.06.2013].